

Monika Sidor*

Partycypacja protestu podczas pandemii COVID-19 w wybranych polskich miastach

Participation of the protest during the COVID-19 pandemic in selected Polish cities

Abstract: The aim of the article is to present the use of the social participation tool, which is a protest in the form of a public assembly during the COVID-19 pandemic. The following research hypothesis was put forward: if citizens express their objections in the form of protests in the urban municipality, their main addressee is the central government, not the local authorities. Research questions focused on the decline in public gatherings and new protests emerging during the pandemic. Four cities were selected for the research: Wrocław, Gdańsk, Lublin and Katowice. In the article was used the institutional-legal, comparative and content analysis methods. The literature on the subject, data from the Public Information Bulletin (BIP) and press articles in the years 2020-2021 were analyzed. The results of the research confirm that the number of assemblies in the analyzed period did not drop significantly, and the protests were largely nationwide rather than local.

Keywords: protest participation, protest, public assembly, city, conflict, COVID-19

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie wykorzystania narzędzia partycypacji społecznej, jakim jest protest w formie zgromadzenia publicznego w okresie pandemii COVID-19. Postawiono następującą hipotezę badawczą: jeśli obywatele wyrażają swój sprzeciw w formie protestów na terenie gminy miejskiej, to ich głównym adresatem jest władza centralna, a nie samorządowa. Pytania badawcze dotyczyły zmniejszenia się liczby zgromadzeń publicznych i pojawienia się nowych protestów w okresie pandemii. Do badań wybrano cztery miasta: Wrocław, Gdańsk, Lublin i Katowice. W artykule zastosowano metodę instytucjonalno-prawną, porównawczą oraz analizy treści. Wykorzystano literaturę przedmiotu, dane z BIP oraz artykuły prasowe z lat 2020-2021. Wyniki badań potwierdzają, że liczba zgromadzeń w badanym okresie nie spadła znacząco, a protesty miały charakter raczej ogólnopolski niż lokalny.

Słowa kluczowe: partycypacja protestu, protest, zgromadzenie publiczne, miasto, konflikt, COVID-19

* Monika Sidor – dr, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4334-7955>, e-mail: monika.sidor@mail.umcs.pl.

Wstęp

Partycypacja protestu wyraża się w formie zgromadzania publicznego, zaś prawo do gromadzenia się jest jednym z podstawowych praw politycznych obywateli w demokratycznym państwie prawa. Odzwierciedleniem tego jest art. 57 Konstytucji RP, który brzmi: „Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich. Ograniczenie tej wolności może określać ustawa”¹. Podobne przepisy można odnaleźć w ustawach zasadniczych innych państw Europy Środkowo-Wschodniej, tj. art. 36 Konstytucji Republiki Litewskiej², art. 103 Konstytucji Republiki Łotewskiej³, art. 47 Konstytucji Republiki Estonii⁴, art. 19 Konstytucji Republiki Czeskiej⁵, art. 28 Konstytucji Republiki Słowackiej⁶, art. 39 Konstytucji Rumunii⁷ czy w art. 43 Konstytucji Republiki Bułgarii⁸. Wydaje się zatem, że prawo do zgromadzeń publicznych jest fundamentalnym gwarantem wolności obywatelskiej.

Analizując nowożytną historię państwa polskiego okresu PRL, należy jednak zaznaczyć, że jedną z form oporu wobec władzy komunistycznej były pokojowe manifestacje, również podczas wydarzeń religijnych. Pomimo braku demokratycznych podstaw prawnych udało

- 1 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
- 2 The Constitution of the Republic of Lithuania (Adopted by the citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum of 25 October 1992), https://www.legislationline.org/download/id/8210/file/Lithuania_Constitution_1992_am2019_en.pdf [01.05.2022].
- 3 Konstytucja Republiki Łotewskiej uchwalona przez Zgromadzenie Konstytucyjne 15 lutego 1922 r. i wprowadzona w życie 7 listopada 1922 r. z późn. zm., http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/Lotwa_pol_010711.pdf [01.05.2022].
- 4 Konstytucja Republiki Estonii z 28 czerwca 1992 r., RT 1992, 26, 349, weszła w życie 03.07.1992, zmieniona następującymi ustawami: 25.02.2003 RT I 2003, 29, 174 weszła w życie 17.10.2005, 05.10.2003 RT I 2003, 64, 429 weszła w życie 06.01.2004, 12.04.2007 RT I 2007, 33, 210 weszła w życie 21.07.2007, <https://legislationline.org/taxonomy/term/13331> [01.05.2022].
- 5 Konstytucja Republiki Czeskiej z 16 grudnia 1992 r., zmieniona Ustawami konstytucyjnymi nr 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 395/2001 Sb., 448/2001 Sb. i 515/2002 Sb. oraz uzupełniona przez Ustawę konstytucyjną z 22 kwietnia 1998 r. nr 110/1998 Dz.U. o bezpieczeństwie Republiki Czeskiej oraz Ustawą nr 515/2002 Dz.U. o referendum w sprawie przystąpienia Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej, <https://legislationline.org/taxonomy/term/13429> [01.05.2022].
- 6 Konstytucja Republiki Słowackiej nr 446/1992, https://legislationline.org/sites/default/files/documents/00/Slovakia_Const_1992_am2015_en.pdf [01.05.2022].
- 7 Konstytucja Rumunii przyjęta w 1991 r. z późn. zm., <https://legislationline.org/taxonomy/term/17816> [01.05.2022].
- 8 The Constitution of the Republic of Bulgaria, Prom. SG 56/13 Jul 1991, amend. SG 85/26 Sep 2003, SG 18/25 Feb 2005, SG 27/31 Mar 2006, SG 78/26 Sep 2006 – Constitutional Court Judgment No.7/2006, SG 12/6 Feb 2007, <https://legislationline.org/taxonomy/term/13646> [01.05.2022].

się zatem w Europie Środkowo-Wschodniej (zwłaszcza w Polsce), a także w państwach Ameryki Łacińskiej wskrzesić pod koniec lat 70. i 80. XX w. pojęcie społeczeństwa obywatelskiego⁹, badanego nie jako twór teoretyczny, ale jako realne społeczeństwo stawiające opór niedemokratycznemu systemowi władzy. Inka Słodkowska nazwała to etycznym społeczeństwem obywatelskim, w którym obywatele mają moralne przyzwolenie na przeciwstawianie się władzy w wyraźnym podziale na „my” i „oni”¹⁰. Ze względu zatem na doświadczenia okresu komunizmu, społeczeństwo obywatelskie jest ujmowanie nie tylko w aspekcie stowarzyszeniowym – jak opisywał to Alexis de Tocqueville – ale także jako sfera niezależna od państwa i zdolna pobudzić w sobie opór wobec niego, jak argumentowali z kolei Jacek Kuroń i Adam Michnik¹¹. Wydaje się, że stąd właśnie pochodzi przekonanie o Polakach jako społeczeństwie mobilizującym się dość szybko, aby wyrazić swój sprzeciw, niezgodę na działania władzy. Współcześnie w demokracji przedstawicielskiej linia podziału na „my” i „oni” nie jest już tak wyraźna, zwłaszcza w państwie o zdecentralizowanym podziale zadań, które realizuje wiele podmiotów. Nie oznacza to, że nie występują konflikty. Jak zauważył Ernesto Leclau, ze względu na rosnącą fragmentację społeczeństwa i jednocześnie wzrastającą liczbę dążeń może to powodować, że osiągnięcie konsensusu społecznego będzie coraz trudniejsze, ponieważ maleje liczba wspólnych celów¹². Ogólnie można powiedzieć, że maleje zakres pojęcia dobra wspólnego/dobra publicznego. Oznaczałoby to, iż konflikty są rozdrobnione i rzadko kiedy dotyczą spraw ogólnych.

Autorka artykułu zakłada jednak, że we współczesnej Polsce występują antagonizmy zarówno ogólnopolskie na linii władza–społeczeństwo, jak i lokalne, w których antagonizujące strony są różne i fragmentaryczne. Należy zauważyć, że pojęcie władzy jest dosyć

9 S. Khilnani, *The development of civil society*, [w:] *Civil Society. History and Possibilities*, S. Kairaj, S. Khilnani (eds.), New York 2001, s. 16.

10 I. Słodkowska, *Społeczeństwo obywatelskie na tle historycznego przełomu Polska 1980-1989*, Warszawa 2006, s. 54.

11 P. Fric, M. Butora, *The role of the Nonprofit Sector in Public Policy*, [w:] *Public Policy in Central and Eastern Europe: theories, methods, practices*, M. Potucek et al. (eds.), Bratislava 2003, s. 147.

12 I. Sagan, *Polityka miejskiego współzarządzania. Walory koncepcji i ograniczenia praktyki*, [w:] *Człowiek – miasto – region – związki i interakcje*, G. Gorzelak, M. S. Szczepański, W. Ślęzak-Tazbir (red.), Warszawa 2009, s. 74-76.

pojemne. Zdaniem Władysława Jachera, władza lokalna jest odczuwalna przez statystycznego mieszkańca, bo jest najbliżej niego, ale władza centralna jest przez niego dostrzegana. Kiedy zatem obywatele dyskutują o władzy, najczęściej odnoszą się do rządu centralnego¹³. Podstawową zatem tezę zawartą w artykule jest założenie, że jeśli obywatele wyrażają swój sprzeciw w formie protestów na terenie gminy miejskiej, to ich głównym adresatem jest władza centralna, a nie samorządowa. Za cenzus czasowy analizy protestów przyjęto okres pandemii COVID-19 i związane z tym ograniczenia dotyczące m.in. zgromadzeń publicznych.

Celem artykułu oprócz weryfikacji powyższej hipotezy jest również odpowiedź na pytania badawcze związane z pandemią, tj. czy w tym szczególnym okresie ograniczeń zmniejszyła się aktywność społeczna; czy pojawiły się w związku z tym nowe konflikty; jaka jest postawa polityków lokalnych wobec protestów mieszkańców?

Celem uzyskania odpowiedzi na pytania badawcze zastosowano metodę instytucjonalno-prawną, aby wskazać, na jakich podstawach prawnych funkcjonuje instytucja zgromadzenia publicznego i jakie akty normatywne zastosowano podczas pandemii, aby ograniczyć to prawo obywatelskie. Zastosowano również metodę porównawczą, charakteryzując protesty w wybranych miastach, a także porównując okresy przed pandemią i w jej trakcie. Istotne też było zastosowanie metody analizy treści, gdyż dzięki analizie prasy lokalnej można było zrozumieć specyfikę poszczególnych miast. Ponadto statystyki zawarte w Biuletynie Informacji Publicznej nie odzwierciedlały w pełni badanego zagadnienia. Przeanalizowano zatem artykuły prasowe z „Dziennika Wschodniego”, „Dziennika Zachodniego”, „Dziennika Bałtyckiego” i „Gazety Wrocławskiej” z lat 2020-2021.

Do badań, które mają charakter pilotażowy, wybrano cztery miasta będące jednocześnie jednymi z największych miast w Polsce, tj. Wrocław (641 tys. mieszkańców), 4 pozycja w rankingu na najliczniejsze samorządy miejskie, Gdańsk (470 tys.), zajmujący 6 pozycję, Lublin (337 tys.), na 9 miejscu, oraz Katowice (289 tys.), obecnie na 11 pozy-

13 M. Drzonek, *Reelekcje prezydentów miast w wyborach bezpośrednich w Polsce*, Kraków 2013, s. 57.

cji¹⁴. Ponadto ważny też był koloryt polityczny tych miast. Wieloletni prezydent Lublina Krzysztof Żuk jest związany z Platformą Obywatelską, jak również większość w radzie miasta (choć lista wyborcza i obecnie klub nosi nazwę Klub Radnych Prezydenta Krzysztofa Żuka). Prezydent Wrocławia był kandydatem bezpartyjnym, jednak startował z list Koalicyjnego Komitetu Wyborczego Platforma Nowoczesna Koalicja Obywatelska. Z kolei prezydentem Gdańska po przedterminowych wyborach w 2019 r., spowodowanych zabójstwem wieloletniego włodarza miasta Pawła Adamowicza, została jego zastępczyni Aleksandra Dulkiwicz, startująca z Komitetu Wyborczego Wyborców Wszystko dla Gdańska Aleksandry Dulkiwicz¹⁵ z poparciem PO, PSL, Nowoczesnej i partii lewicowych. Z kolei Marcin Krupa, pełniący funkcję prezydenta Katowic od 2014 r. i wsparty przez wieloletniego prezydenta miasta Piotra Uszoka, ubiegał się o reelekcję z Komitetu Wyborczego Wyborców Forum Samorządowe. Należy zauważyć, że preferencje wyborcze mieszkańców mogą mieć odzwierciedlenie w postawach społecznych w mieście.

1. Konflikt w partycypacji protestu

1. Jak zauważył Edmund Wnuk-Lipiński, konflikt jest głównym źródłem zmiany w systemie społecznym¹⁶. Pojawia się w sytuacjach rozbieżności celów uczestników danych relacji/powiązania, niezadowolonych z podziału zasobów, w tym podziału władzy, zakłóceniach źródeł komunikacji, rywalizacji, realistycznych czy nierealistycznych ambicji¹⁷. Jeśli miasto postrzega się nie tylko jako

14 Kilka lat temu Katowice zajmowały dziesiątą pozycję w rankingu największych miast w Polsce, czyli miast powyżej 300 tys. mieszkańców. Od kilku lat pozycję 10 zajmuje Białystok z liczbą mieszkańców 296 tys. Pomimo jednak tendencji spadkowych Katowice to największe miasto metropolii śląskiej. Zob. *Polska w liczbach. Największe miasta w Polsce pod względem liczby ludności*, https://www.polskawliczbach.pl/najwieksze_miasta_w_polsce_pod_wzgledem_liczby_ludnosci [01.05.2022].

15 Krajowe Biuro Wyborcze Delegatura w Gdańsku, <https://gdansk.kbw.gov.pl/wybory-i-referenda/wybory-samorzadowe-i-referenda-lokalne/wybory-i-referenda-w-toku-kadencji/kadencja-2018-2023/wybory-przedterminowe/wybory-przedterminowe-prezydenta-miasta-gdanska-zarzadzane-na-dzien-3-marca-2019-r> [01.05.2022].

16 E. Wnuk-Lipiński, *Socjologia życia publicznego*, Warszawa 2005, s. 246.

17 W. Błaszczyk, *Metody zarządzania relacjami w grupie*, [w:] *Metody organizacji i zarządzania. Kształtowanie relacji organizacyjnych*, W. Błaszczyk (red.), Warszawa 2005, s. 178.

miejsce zamieszkania, ale też jako suma więzi społecznych¹⁸, to zaistnienie konfliktów jest sytuacją nieuniknioną.

Klasyk teorii konfliktów Lewis Coser uważał, że ich efekt może mieć pozytywny wpływ na grupę, choć nie każdy typ konfliktu może wpływać pozytywnie – niektóre mogą mieć charakter wręcz destrukcyjny dla grupy. Wyróżnił dwa typy konfliktów wewnętrznych:

1) konflikt społeczny dotyczący celów lub interesów, ale nie jest on sprzeczny z podstawowymi wartościami, założeniami, na których opiera się grupa;

2) konflikt społeczny, w którym strony uwikłane w spór przestają uznawać podstawowe wartości spajające grupę, a to może prowadzić do rozpadu tej struktury społecznej¹⁹.

L. Coser wskazał, że w grupach mocniej zintegrowanych uczucia niechęci, wrogości mogą się bardziej kumulować i intensyfikować, a strony uwikłane w konflikt wymagają od swoich członków większego poświęcenia, energii i mobilizacji²⁰.

Można zatem stwierdzić, że w gminach wiejskich, w których społeczność jest bardziej zintegrowana, tego typu konflikty mogą mieć gwałtowny charakter. Nie dzieje się tak jednak ze względu na dużo większą liczbę kontaktów bezpośrednich między mieszkańcami, którzy szybko mogą dojść do porozumienia, oraz mniejszą ilość podziałów niż w gminach miejsko-wiejskich i miejskich. W miastach występuje szerszy wachlarz różnorodnych grup. Jak wskazuje Mancur Olson, twórca teorii grup interesu, wygrywają te grupy, które są bardziej aktywne w dążeniu do realizacji swoich celów. Aktywna mniejszość jest zatem bardziej skuteczna niż niezaangażowana większość²¹. Potwierdzeniem tego, że takie sytuacje występują w mieście, jest opinia byłego już zastępcy prezydenta Gdańska Wiesława Bielawskiego. W jednym z wywiadów stwierdził: „Mamy naprawdę do czynienia z olbrzymią

18 M. Bejnar-Bejnarowicz, *Jak uodpornić miasto na kryzys?*, „Wolność i Solidarność: Miasto wobec wyzwań przyszłości” 2020, nr 87, s. 88.

19 L. Coser, *Społeczne funkcje konfliktu* (fragment książki *The Functions of Social Conflict*, New York 1956), s. 199.

20 Tamże, s. 200-201.

21 P. Swianiewicz, J. Krukowska, P. Nowicka, *Zaniedbane dzielnice w polityce wielkich miast*, Warszawa 2011, s. 30.

rzeszą obojętnych, ale pozytywnie nastawionych obywateli”²². Mieszkańcy nie uczestniczą w konsultacjach dotyczących planu zagospodarowania przestrzennego, mimo że odbywają się one na poziomie dzielnic. Ton dyskusji nadają aktywiści, choć nie zawsze ten ton musi być właściwy. Jak podkreślił W. Bielawski: „interes publiczny natomiast nie powinien być utożsamiony wyłącznie z grupą określonych osób, które głośno krzyczą”²³. Jego zdaniem, w odniesieniu do planowania przestrzennego konflikt ma charakter permanentny w mieście²⁴.

Wydaje się, że jest on powiązany z dbałością o właściwe proporcje, tj. odpowiednią ilością terenów zielonych w przestrzeni miejskiej a budową kolejnych blokowisk. Jeśli spór wynika z degradacji środowiska naturalnego lub też niedoboru środowiskowych zasobów (np. zieleni) i prowadzi do zakłócenia naturalnych procesów odnawialnych, wówczas oznacza to, iż jest to konflikt ekologiczny²⁵. Uczestnikami tego konfliktu w mieście są różne grupy interesu, tj. mieszkańcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, deweloperzy, przedsiębiorcy, którzy wywierają presję na organy władzy samorządowej celem realizacji swoich partykularnych interesów. Częstym przejawem takiego konfliktu jest zjawisko NIMBY (Not In My Back Yard, czyli nie w moim najbliższym otoczeniu), podczas którego mieszkańcy w obawie o swoje zdrowie czy spadek wartości ich nieruchomości sprzeciwiają się lokalizacji określonej inwestycji obok miejsca ich zamieszkania, np. spalarni śmieci²⁶.

Według Henriego Lefebvre, konflikty miejskie powstają między władzą samorządową a społecznością lokalną w wyniku różnic w sposobie użytkowania i przeznaczenia przestrzeni. Z kolei zdaniem Daniela Markowskiego, w Polsce życie społeczno-polityczne nie jest uwarunkowane przez walkę klas, lecz raczej poprzez ścieranie się różnych grup interesów, a władze lokalne nie podejmują roli mediatora w tym

22 W poszukiwaniu optymalnego modelu partycypacji. Wywiad z Wiesławem Bielawskim – rozmawiali Rafał Gajewski i Tomasz Sokół, „Metropolian” 2016, nr 3 (3), s. 26.

23 Tamże, s. 27.

24 Tamże.

25 R. Bartłomiejski, *Mieszkańcy osiedla w sytuacji konfliktu ekologicznego w mieście*, Warszawa 2015, s. 16.

26 Oprócz zjawiska NIMBY są również jego różne odmiany np. NIMEY (Not In My Election Yard – nie w moim okręgu wyborczym); BANANA (Build Absolutely Nothing Anywhere Near Anything – nie buduj absolutnie nic nigdzie i w pobliżu niczego). Szerzej: R. Bartłomiejski, *Mieszkańcy osiedla...*, s. 75-76.

konflikcie, tylko opowiadają się po jednej ze stron²⁷. Przykładem takiej postawy są władze Gdańska, o czym szerzej w dalszej części artykułu.

Uzewewnętrzniony konflikt w mieście może przybrać postać referendum lokalnego, ale także protestu społecznego (manifestacji czy pikiety). Protest społeczny jest rozumiany jako jeden z typów zgromadzenia publicznego, w odróżnieniu od marszów lub zamieszek, który posiada swoją strukturę i jasny przekaz, tzn. publiczne wyartykułowanie braku zgody na określone działanie. Podłożem jest zatem konflikt, który doprowadził do zorganizowania takiego zgromadzenia²⁸. Protest jest przejawem partycypacji społecznej.

Co ciekawe, w opinii Markusa Miessena każda forma partycypacji jest konfliktem, dlatego ważne jest, aby właściwie rozumieć „konfliktową partycypację”. Wskazówką jest koncepcja Chantal Mouffe, w której zakłada się, że w antagonizmach nie ma już klasycznego podziału na „przyjaciół” i „wrogów”, lecz dostrzec można pewną relację między adwersarzami, których łączy wspólna przestrzeń symboliczna²⁹. Można polemizować z takim podejściem do partycypacji, jednak nie należy dostrzegać tylko, jak określił to M. Miessen, „niewinnych” jej aspektów. Przykładowo w jednym z najpopularniejszych instrumentów partycypacji w mieście: budżecie obywatelskim, powstaje wiele konfliktów, czy to na etapie pisania wniosków, czy też w trakcie realizacji wybranych projektów³⁰. Niemniej jednak najbardziej dostrzegalnym i otwartym przejawem konfliktu w mieście jest protest w formie zgromadzenia publicznego. Należy jednak pamiętać, że nie każde zgromadzenie publiczne jest protestem i odwrotnie.

27 Tamże, s. 83.

28 M. Tendera, *Protest społeczny – struktura zgromadzenia*, „Przegląd Kulturoznawczy” 2014, nr 1(19), s. 73, DOI: 10.4467/20843860PK.13.007.2856.

29 M. Miessen, *Koszmar partycypacji*, Warszawa 2013, s. 117-118.

30 Szerzej: M. Sidor, *Participatory budget in Warsaw – between assumptions and reality* (złożony do druku w 2022 r.).

2. Podstawy prawne funkcjonowania zgromadzenia publicznego

Jak wskazano we wstępie, prawo do zgromadzeń zagwarantowano w Konstytucji RP, a ograniczenie tej jednej z podstawowych wolności politycznych może nastąpić w formie ustawy. Szczegółowe rozwiązania mają zatem swoje odzwierciedlenie w Ustawie z 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach³¹, która zastąpiła poprzednią z 1990 r.³² Określa się w niej, że zgromadzenie jest zgrupowaniem anonimowych osób w otwartej przestrzeni, na której gromadzą się celem wyrażenia wspólnego stanowiska w sprawach publicznych lub odbycia wspólnych obrad (art. 3)³³. W ustawie wyróżnia się kilka rodzajów zgromadzeń, tj. zgłoszenie w zwykłym trybie, spontaniczne i cykliczne. Rodzaj zgromadzenia wpływa na procedurę przebiegu postępowania. Co ciekawe, zadanie w zakresie zgromadzeń publicznych nie należy do zadań własnych gminy, lecz ma charakter zlecony (art. 4)³⁴. To jednak do urzędu gminy należy prowadzenie rejestru zgłoszonych zgromadzeń na stronie Biuletynu Informacji Publicznej i wydawanie zgody na ich odbycie się w określonym miejscu i czasie. Do obowiązków gminy należy także zawiadamianie policji o planowanym zgromadzeniu, a także niektórych podmiotów i instytucji w pobliżu których (siedziby) ma się odbyć zgromadzenie, np. placówki dyplomatyczne, Służby Ochrony Państwa, Straż Marszałkowska, wojsko itd. (art. 9)³⁵.

Organ gminy może również przeprowadzić rozprawę administracyjną, jeśli usprawni to uzgodnienie zmiany miejsca lub czasu zgromadzenia (art. 13). Dotyczy to sytuacji, kiedy na terenie danej gminy mają się odbyć dwa takie spotkania lub więcej. O pierwszeństwie miejsca i czasu decyduje kolejność zgłoszeń, zatem z pozostałymi organizatorami należy uzgodnić zmiany, zwłaszcza jeżeli dwa zgromadzenia są w tym samym miejscu i czasie w odległości mniejszej niż 100 m (art. 12)³⁶. Są to rozwiązania, które mają zwiększyć bezpieczeństwo

31 Dz.U. 2015 poz. 1485.

32 Ustawa z 5 lipca 1990 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. 1990 Nr 51 poz. 297).

33 Ustawa z 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. 2015 poz. 1485).

34 Tamże.

35 Tamże.

36 Tamże.

uczestników zgromadzeń, ale także obserwatorów czy przypadkowych przechodniów.

Obowiązkiem organizatora zgromadzenia jest zgłoszenie tego zamiaru do organu gminy w formie pisemnej lub ustnej do protokołu, można przesłać zgłoszenie faksem lub za pośrednictwem Internetu (art. 9). Organizator zgromadzenia ma prawo do złożenia odwołania od decyzji odmawiającej zwołania takiego zgromadzenia wydanej przez organ gminy do sądu okręgowego, a potem ewentualnie do sądu apelacyjnego (art. 13, 16). Zakaz zorganizowania zgromadzenia może wynikać z: 1) niewłaściwego celu, który narusza wolność pokojowego gromadzenia się lub łamie przepisy karne, 2) zagrożenia życia, zdrowia lub mienia mieszkańców, 3) w tym czasie i miejscu odbywa się zgromadzenie cykliczne (art. 14)³⁷.

Należy zauważyć, że w Ustawie o zgromadzeniach publicznych z 2015 r. początkowo nie zawarto przepisów odnoszących się do zgromadzeń cyklicznych. Nowelizacja ustawy z 13 grudnia 2016 r., wprowadzająca ten rodzaj zgromadzenia, wzbudziła wiele kontrowersji podnoszonych przez różne środowiska, w tym organizacje pozarządowe. W związku z takimi wątpliwościami Prezydent RP skierował do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o zbadanie zgodności nowych przepisów z Konstytucją RP.

Wnioskodawca pozytywnie ocenił obowiązujące przepisy, wyrażając jednocześnie obawę, że nowelizacja naruszy zasadę wolności pokojowych zgromadzeń, a przy tym zasadę równości, jeśli zastosuje się kryterium częstotliwości ich przeprowadzania. Inne zdanie zadeklarował Prokurator Generalny, stwierdzając, że instytucja zgromadzenia cyklicznego ma służyć bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu oraz ma być ułatwieniem dla organizatorów, gdyż nie muszą oni za każdym razem zgłaszać zgromadzenia do gminy. Ponadto nie różnicuje sytuacji prawnej, a tym samym nie narusza art. 32 Konstytucji, gdyż nie kwalifikuje zgromadzenia cyklicznego w oparciu o jakąkolwiek przesłankę. Po rozpatrzeniu stanowisk, Trybunał Konstytucyjny orzekł 16 marca 2017 r., że przepisy dotyczące zgromadzeń cyklicznych są zgodne z Ustawą Zasadniczą³⁸.

37 Tamże.

38 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 16 marca 2017 r. Sygn. akt Kp 1/17.

Natomiast rzeczywiste ograniczenie praw wolności zgromadzeń nastąpiło wraz z ogłoszeniem stanu zagrożenia epidemicznego w związku z pojawianiem się w Polsce pierwszych zakażeń koronawirusem COVID-19. Już zatem w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z 13 marca 2020 r. ustanowiono zakaz organizowania zgromadzeń, jeśli przekroczy ono 50 osób³⁹. W kolejnym Rozporządzeniu Rady Ministrów z 10 kwietnia 2020 r. zakaz ten miał charakter całkowity⁴⁰, a następnie z dniem 21 grudnia 2020 r. zastąpiono to ograniczenie możliwością uczestnictwa 5 osób⁴¹. W międzyczasie pozwolono na gromadzenie się do 150 osób. Dynamika i zmienność przebiegu pandemii spowodowały pewien chaos w możliwościach organizowania się obywateli.

Zdaniem przedstawicieli Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, wprowadzane ograniczenia nie były zgodne z Konstytucją RP, gdyż według jej przepisów tego typu zakazy powinny mieć charakter ustawowy, a nie formę rozporządzenia⁴². Takie zarzuty nie miałyby miejsca, gdyby przepisy konstytucyjne były tak szerokie jak na Litwie: „Prawo [do zgromadzeń] nie może być ograniczone inaczej niż na mocy przepisów prawa i tylko wtedy, gdy jest to konieczne dla ochrony bezpieczeństwa państwa lub społeczeństwa, porządku publicznego, zdrowia lub moralności ludzi lub praw lub wolności innych osób” (art. 36)⁴³. W Konstytucji Czech i w Konstytucji Słowacji zawarto podobne przepisy. Wyraźne wskazanie co do ograniczenia zgromadzeń w przypadkach takich jak pandemia COVID-19 zawiera art. 47 ustawy zasadniczej Estonii: „Każdy ma prawo do pokojowych zgromadzeń i prowadzenia zebrań bez uprzedniego pozwolenia. Prawo to może być ograniczone w przypadkach i zgodnie z procedurą przewidzianą przez prawo w celu ochrony bezpieczeństwa narodowego, utrzymania porządku publicznego, przestrzegania moralności publicznej, zapewnienia bez-

39 Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. 2020 poz. 433).

40 Rozporządzenie Rady Ministrów z 10 kwietnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 658).

41 Rozporządzenie Rady Ministrów z 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 2316).

42 Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Prawa człowieka w dobie pandemii*, P. Kubaszewski, K. Wiśniewska (red.), Warszawa 2021, s. 17.

43 The Constitution of the Republic of Lithuania (Adopted by the citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum of 25 October 1992), https://www.legislationline.org/download/id/8210/file/Lithuania_Constitution_1992_am2019_en.pdf [01.05.2022].

pieczeństwa ruchu i bezpieczeństwa uczestników spotkania, czy zapobiegania rozprzestrzenianiu się choroby zakaźnej⁴⁴.

Natomiast w polskim ustawodawstwie przy ograniczeniu wolności zgromadzeń powoływano się na ustawę o chorobach zakaźnych⁴⁵. Może zatem warto byłoby rozważyć nowelizację ustawy o zgromadzeniach i wprowadzenie możliwości ograniczenia ich organizowania ze względu na wystąpienie choroby zakaźnej.

3. Protesty w wybranych miastach polskich

Biorąc pod uwagę ograniczenia związane z pandemią COVID-19, można było założyć, że nastąpił istotny spadek pod względem liczby zorganizowanych zgromadzeń i aktywności mieszkańców w tym zakresie. Do analizy wybrano cztery miasta, które są jednymi z największych w Polsce, a ich położenie geograficzne również daje pewne zróżnicowanie, tj. Gdańsk (północ), Katowice (południe), Wrocław (zachód) i Lublin (wschód). Jednocześnie przy ich wyborze istotne były powiązania partyjne (bądź ich brak) władz samorządowych. W badanych miastach żaden prezydent miasta nie należał do obecnej partii rządzącej, podobnie jak wóldarze innych największych miast: Warszawy, Krakowa, Łodzi, Poznania, Bydgoszczy, Szczecina i Białegostoku. To w pewien sposób daje obraz nastrojów społeczno-politycznych panujących w danej jednostce samorządu terytorialnego.

Analizując liczbę zgłoszonych zgromadzeń w czterech badanych miastach, zestawionych w tabeli 1, można poczynić kilka uwag. Po pierwsze, w rejestrach znajdują się tylko informacje, kiedy i gdzie odbędzie się zgromadzenie. Nie ma natomiast informacji o organizatorach. Udostępnienie takich informacji umożliwiłoby wskazanie, które grupy interesu w mieście częściej się organizują/aktywizują. Informacja o organizatorach mogłaby, ze względów bezpieczeństwa, być podana już po wydarzeniu. Po drugie, jak widać w poniższej tabeli, archiwa zestawień zgromadzeń w poszczególnych miastach są różne, a Urząd

44 Konstytucja Republiki Estonii z 28 czerwca 1992 r., RT 1992, 26, 349, weszła w życie 03.07.1992, zmieniona następującymi ustawami: 25.02.2003 RT | 2003, 29, 174 weszła w życie 17.10.2005, 05.10.2003 RT | 2003, 64, 429 weszła w życie 06.01.2004, 12.04.2007 RT | 2007, 33, 210 weszła w życie 21.07.2007, <https://legislationline.org/taxonomy/term/13331> [01.05.2022].

45 Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Prawa człowieka...*, s. 17.

Miasta Katowice opublikował tylko bieżące informacje i z poprzedniego 2021 r. To powoduje pewne trudności porównawcze. Po trzecie, w poniższym zestawieniu ujęto wszystkie zgłoszone zgromadzenia bez podziału na odwołane i przełożone. Ponadto liczba odwołanych zgromadzeń nie jest znacząca. Po czwarte, porównując wyniki badanych miast, należy pamiętać o proporcjach, tzn. liczby mieszkańców w stosunku do liczby zgromadzeń. We Wrocławiu, największym z badanych miast, odbyło się ich najwięcej. Z kolei w Katowicach, które są mniejsze liczebnie niż Lublin, liczba zgromadzeń w 2021 r. była większa. Ze względu jednak na to, że na stronie katowickiego urzędu nie udostępniano danych od 2015 r., trudno jednoznacznie stwierdzić, że mieszkańcy stolicy województwa śląskiego są bardziej aktywni od lublinian w zakresie wykorzystania zgromadzenia publicznego jako narzędzia partycypacji.

Tabela 1. Zgłoszone zgromadzenia publiczne w badanych miastach w okresie 2015 – maj 2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Wrocław	29	292	444	568	563	523	495	130
Gdańsk	x	x	371	416	380	363	344	122
Lublin	25	144	195	133	182	107	132	64
Katowice	x	x	x	x	x	x	218	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Urząd Miejski we Wrocławiu, <https://bip.um.wroc.pl/artykuly/569/zgloszone-zgromadzenia>; Urząd Miasta Gdańska, <https://bip.gdansk.pl/urząd-miejski/zgromadzenia-publiczne>; Urząd Miasta Lublin, <https://bip.lublin.eu/urząd-miasta-lublin/zgromadzenia-publiczne/wykaz-zgloszonych-zgromadzen/>; Urząd Miasta Katowice, <https://bip.katowice.eu/UrządMiasta/KatalogUslug/dokument.aspx?idr=121620&menu=580> [10.05.2022].

Jak widać z powyższej tabeli, w okresie pandemii COVID-19 liczba zgromadzeń nie spadała znacząco w porównaniu z latami poprzednimi. Porównując rok 2019 i 2020, największy spadek można zaobserwować w Lublinie, w innych miastach natomiast różnice nie są tak widoczne. Oznacza to, że ta forma partycypacji jest instrumentem cieszącym się wśród obywateli pewną stabilną popularnością, mimo ograniczeń związanych z pandemią.

Na podstawie dostępnych statystyk nie można scharakteryzować rodzaju zgromadzenia publicznego. W pewien sposób umożliwia to analiza prasy lokalnej. Według tego źródła najczęstszą formą zgromadzenia publicznego w latach 2020-2021 był protest. Jednoznacznie można też stwierdzić, że w większości z nich nie przestrzegano przyjętych liczbowych ograniczeń. Część tych protestów można zakwalifikować do rodzaju zgromadzeń spontanicznych,

które odbywają się wówczas, kiedy pojawia się nagle i niemożliwe do przewidzenia wydarzenie, a zorganizowanie go w innym terminie było niecelowe (art. 3)⁴⁶.

Ponadto część tych protestów miała charakter ogólnopolski i odbywały się we wszystkich badanych miastach. Kolejną wspólną cechą tych zgromadzeń był charakter polityczno-światopoglądowy. Wydaje się, że najliczniejszy i najgwałtowniejszy przebieg miały protesty spowodowane ogłoszeniem orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r.⁴⁷, w wyniku którego miało nastąpić zaostrzenie prawa aborcyjnego w Polsce. Protesty te rozpoczęły się wcześniej⁴⁸ niż przed ogłoszeniem samego wyroku i trwały przez kilka tygodni. Miały też różne formy, oprócz zwykłej manifestacji, tj. happeningu ulicznego, gdzie na ziemi rozłożono strzałki symbolizujące kierunki państw, do których wyjadą Polki celem dokonania legalnej aborcji⁴⁹, protestu samochodowego⁵⁰, milczącego protestu⁵¹, blokady ulic⁵², Techno Blokady (głośne puszczenie muzyki przed siedzibą PiS w Gdańsku) czy pikiety⁵³. Ponadto, chcąc pokazać solidarność z handlującymi chryzantemami, po zamknięciu cmentarzy w święta

46 Ustawa z 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. 2015 poz. 1485).

47 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. Sygn. akt K 1/20 (Dz.U. 2021 poz. 175).

48 We Wrocławiu pierwszy taki protest ostrzegawczy w formie online był już w kwietniu 2020 r. i nie miał formy zgromadzenia publicznego. Zob. J. Krasiewicz, *Koronawirus nie powstrzymał protestów: jak wyglądał strajk kobiet w dobie pandemii? Ustawa antyaborcyjna znowu zamrożona*, „Gazeta Wrocławska”, 15.04.2020, <https://gazetawrocławska.pl/koronawirus-nie-powstrzymal-protestow-jak-wygladal-strajk-kobiet-w-dobie-pandemii-ustawa-antyaborcyjna-znowu-zamrozona/ar/c6-14918004> [01.03. 2022].

49 „*To będzie odebranie praw kobietom? Protest w Lublinie wobec prawa do aborcji*”, „Dziennik Wschodni”, 21.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/to-będzie-odebranie-praw-kobietom-protest-w-lublinie-wobec-czwartkowego-orzeczenia-tk,n,1000276767.html> [20.02.2022].

50 *Protest samochodowy kobiet w Katowicach. „Nie robimy protestu ulicznego, bo jesteśmy odpowiedzialne”*, „Dziennik Zachodni”, 19.10.2020, <https://dziennikzachodni.pl/protest-samochodowy-kobiet-w-katowicach-nie-robimy-protestu-ulicznego-bo-jestesmy-odpowiedzialne/ar/c1-15243216> [01.03.2022].

51 *Milczący protest na schodach Ratusza. „Moja macica, nie wasz inkubator”*, „Dziennik Wschodni”, 22.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/milczacy-protest-na-schodach-ratusza,n,1000276874.html> [20.02.2022].

52 D. Smaga, *Blokady ulic w Lublinie zakończone, protestujący przeszli pod UMCS. Kolejna manifestacja w środę*, „Dziennik Wschodni”, 26.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/protest-kobiet-blokady-ulic-w-lublinie,n,1000277073.html> [20.02.2022].

53 *Gdański protest „Techno blokada Gdańska” przeciwko aborcji, ponad 2,2 tys. osób wyraziło chęć do uczestnictwa, Żądamy pełnego dostępu do aborcji, dość zgnitych kompromisów*, „Dziennik Bałtycki”, 06.11.2020, <https://dziennikbałtycki.pl/protesty-w-piatek-6112020-r-na-pomorzu-sprawdzcie-gdzie-odbeda-sie-demonstracje-harmonogram/ar/c1-15277428> [01.03.2022].

listopadowe 2020 r. zachęcano do kupowania chryzantem oraz zniczy i przynoszenia ich na manifestacje⁵⁴. Protesty i wysuwane żądania (czasami w sposób wulgarny) były kierowane do władz centralnych i Kościoła katolickiego⁵⁵.

Kolejnym protestem o charakterze ogólnopolskim, ale o charakterze politycznym, który odbył się we wszystkich badanych miastach, był sprzeciw wobec tzw. „ustawie lex TVN”, która miała być procedowana w Sejmie 11 sierpnia 2021 r. Obawiano się wówczas, że wprowadzenie nowego prawa medialnego uniemożliwi TVN otrzymanie koncesji⁵⁶. Protest był skierowany do Sejmu i partii rządzącej.

Protest w dniu 29 września 2020 r., który miał miejsce w 17 miastach w całej Polsce, w tym w czterech badanych miastach, był wyrazem sprzeciwu wobec wycinki drzew w Bieszczadach i utrudnianiu przez Lasy Państwowe wprowadzenia ochrony najcenniejszych fragmentów lasów w Bieszczadach. Miał on zatem charakter ekologiczny. Protest był skierowany do Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.

Protesty, które miały charakter społeczno-światopoglądowy i odbywały się w różnym terminie w analizowanych miastach, były związane ze środowiskiem LGBT+⁵⁷. Wydaje się, że wraz z gromadzeniem się aktywistów tego środowiska często pojawiają się kontrmanifestacje. Według Katarzyny Majbrody, Marsz Równości ma charakter performatywnego i sprawczego wymiaru protestu społecznego. W jej opinii aktywności władz lokalnych we Wrocławiu wobec działań na

54 Strajk kobiet zmienia formułę. Zachęca do włączenia się do akcji #ChryzantemyZlociste!, „Dziennik Wschodni”, 31.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/strajk-kobiet-zmienia-formule-zacheca-do-wlaczenia-sie-do-akcji-chryzantemyzlociste,n,1000277420.html> [20.02.2022].

55 A. Mazuś, *Protest kobiet w Lublinie. Policjanci otoczyli kordonem wejście do kurii biskupiej*, „Dziennik Wschodni”, 25.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/marsz-zalobny-dla-praw-kobiet-w-lublinie,n,1000277002.html> [20.02.2022].

56 B. Romanek, *11 sierpnia 2021. Protest w Katowicach w obronie mediów. „Wolne media. Wolni ludzie. Wolna Polska!”*, „Dziennik Zachodni”, 11.08.2021, <https://dziennikzachodni.pl/protest-w-katowicach-w-obronie-mediow-wolne-media-wolni-ludzie-wolna-polska-kilkaset-osob-na-ryнку/ar/c1-15750040> [01.03.2022].

57 J. Wójcik, *Protest przeciwko lobby LGBT w centrum Wrocławia [ZDJĘCIA]*, „Gazeta Wrocławska”, 08.01.2021, <https://gazetawroclawska.pl/protest-przeciwko-lobby-lgbt-w-centrum-wroclawia-zdjecia/ar/c1-15381436> [01.03.2022]; *Niemy protest w obronie LGBT plus. Młodzi ludzie przyszli z tęczowymi flagami*, „Dziennik Wschodni”, 08.08.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/niemy-protest-w-obronie-lgbt-plus-mlodzi-ludzie-przyszli-z-teczowymi-flagami,n,1000272309.html> [20.02.2022].

rzecz polityki równościowej nie są bezpośrednio ukierunkowane na środowisko LGBT+ ze względu na brak funduszy i inne priorytety polityki miejskiej⁵⁸. Aktywność natomiast w tym obszarze wykazują władze Gdańska. Prezydent tego miasta przed rozpoczęciem się VI Trójmiejskiego Marszu Równości podkreśliła: „Gdańsk jest tęczy, tęcza jest symbolem, który łączy niebo z ziemią”⁵⁹. Co ciekawe, przed rozpoczęciem tego zgromadzenia Młodzież Wszechpolska protestowała przeciwko finansowemu wspieraniu przez miasto organizatora marszu – Fundację Tolerado – i uczestnictwu prezydent w tym wydarzeniu⁶⁰. Pojawia się zatem pytanie, czy władze lokalne powinny uczestniczyć w tego rodzaju zgromadzeniach i wyraźnie opowiadać się po jednej ze stron. W opinii autorki artykułu nie wydaje się to zasadne, gdyż w ten sposób odbierają one sobie prawo do bezstronności, neutralności, a tym samym możliwość pośredniczenia w sytuacjach spornych. Takim zachowaniem, zamiast wyciszać nastroje, mogą jeszcze bardziej podgrzewać atmosferę.

Omawiane zgromadzenia odbyłyby się niezależnie od stanu zagrożenia epidemicznego. W badanym okresie wystąpiły jednak protesty ściśle związane z pandemią. Można je podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich miała charakter opiniotwórczo-światopoglądowy i negocjowała pandemię i potrzebę szczepień⁶¹. Druga grupa protestów wiązała się z ograniczeniami wprowadzonymi przez rząd, które miały wpływać na funkcjonowanie określonych branż. Były to zatem protesty o charakterze ekonomiczno-gospodarczym, np. ogólnopolski protest przedsię-

58 K. Majbroda, *Wrocławski Marsz Równości jako przykład karnawalizacji protestu w przestrzeni miejskiej. Perspektywa antropologiczna*, „Journal of Urban Ethnology” 2018, nr 16, s. 66, 77.

59 S. Bałicki, *Marsz Równości 2021 w Gdańsku. 6. edycja pod hasłem „Mamy tylko jedno życie”. Marsz bez zakłóceń, ale z obelgami*, „Dziennik Bałtycki”, 21.08.2021, <https://dziennikbaaltycki.pl/marsz-rownosc-2021-w-gdansk-6-edycja-pod-haslem-mamy-tylko-jedno-zycie-marsz-bez-zaklocen-ale-z-obelgami/ar/c1-15765672> [01.03.2022].

60 Tamże.

61 A. Kamińska, *Marsz antyszczepionkowców ulicami Gdańska. Na transparentach: „My się nie szczepimy”, „Stop segregacji sanitarnej”*, „Dziennik Bałtycki”, 23.10.2021, <https://dziennikbaaltycki.pl/marsz-antyszczepionkowcow-ulicami-gdanska-na-transparentach-my-sie-nie-szczepimy-stop-segregacji-sanitarnej/ar/c1-15867695> [01.03.2022].

biorców⁶², protest branży ślubnej⁶³ czy gastronomicznej⁶⁴. W obydwu typach protestu adresatem były władze centralne.

Należy też zauważyć, że w badanym okresie odbywały się również protesty o charakterze lokalnym, np. w Lublinie przeciw wycince drzew z powodu remontu kilku głównych ulic⁶⁵, w Katowicach przeciwko wycince 100-letnich kasztanowców⁶⁶, w Gdańsku mieszkańcy protestowali przeciwko władzom spółdzielni⁶⁷, we Wrocławiu protestowano przeciwko brutalności policji po śmierci zatrzymanego mężczyzny⁶⁸. Nie we wszystkich tych przypadkach adresatami protestu były władze lokalne.

Podsumowanie

Podsumowując, należy stwierdzić, że okres pandemii COVID-19 nie zmniejszył aktywności społeczeństwa polskiego w zakresie wykorzystania takiego narzędzia partycypacji, jakim jest zgromadzenie pub-

- 62 *Lubelscy przedsiębiorcy na proteście w Warszawie. „Tylko w ten sposób rządzący dowiedzą się, że tarcze które miały nas obronić nie działają”, „Dziennik Wschodni”, 17.05.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/kraj-swiat/lubelscy-przedsiębiorcy-na-proteście-w-warszawie-tylko-w-ten-sposob-rzadzacy-dowiedza-sie-ze-tarcze-ktore-mialy-nas-obronic-nie-dzialaja,n,1000266588.html> [20.02.2022].*
- 63 *K. Kapusta-Gruchlik, Przedstawiciele branży ślubnej i weselnej protestują pod biurem poselskim PiS w Katowicach: Szanujcie pieniądze i czas par młodych, „Dziennik Zachodni”, 05.02.2021, <https://dziennikzachodni.pl/przedstawiciele-branzy-slubnej-i-weselnej-protestuja-pod-biurem-poselskim-pis-w-katowicach-szanujcie-pieniadze-i-czas-par/ar/c3-15428443> [01.03.2022].*
- 64 *M. Kruk, Protest branży gastronomicznej we Wrocławiu. Dziś to oni szli przez centrum, „Gazeta Wrocławska”, 03.11.2020, <https://gazetawrocławska.pl/protest-branzy-gastronomicznej-we-wrocławiu-dzis-to-oni-szli-przez-centrum-zdjecia/ar/c1-15271582> [01.03.2022].*
- 65 *D. Smaga, Lublin: Protest obrońców drzew. Mówią „nie” wycinie na Al. Raclawickich, ul. Lipowej i ul. Poniatowskiego [zdjęcia], „Dziennik Wschodni”, 21.04.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/lublin-protest-obroncow-drzew-mowia-nie-wycinie-na-al-raclawickich-ul-lipowej-i-ul-poniatowskiego,n,1000265012.html> [20.02.2022].*
- 66 *Katowice: protest mieszkańców przeciw wycinie 100-letnich kasztanowców. Drzewa przy Raciborskiej mają być wycięte. Dlaczego?, „Dziennik Zachodni”, 22.02.2020, <https://dziennikzachodni.pl/katowice-protest-mieszkanow-przeciw-wycinie-100letnich-kasztanowcow-drzewa-przy-raciborskiej-maja-byc-wyciete-dlaczego/ar/c1-14807914> [01.03.2022].*
- 67 *R. Mrowicki, Demonstracja ws. matactw w LWSM „Morena”. Mieszkańcy chcą, by sąd zawiesił zarząd oraz radę nadzorczą spółdzielni, „Dziennik Bałtycki”, 22.02.2021, <https://dziennikbałtycki.pl/demonstracja-ws-matactw-w-lwsm-morena-22012021r-mieszkanicy-chca-by-sad-zawiesil-zarzad-oraz-rade-nadzorcza-spoldzielni/ar/c1-15404868> [01.03.2022].*
- 68 *N. Szagdał, „Chronić, nie bijcie”. Protest pod komendą policji we Wrocławiu po śmierci Dmytra, „Gazeta Wrocławska”, 12.09.2021, <https://gazetawrocławska.pl/chronie-nie-bijcie-protest-pod-komenda-policji-we-wrocławiu-po-smierci-dmytra-film-zdjecia/ar/c1-15799406?fbclid=IwAR3dSVXQPEneeK0LnMcbDc4qQ58hzutvBcSTY1cP-E-kqYYUGQ9xqewslJ8> [01.03.2022].*

liczne. Niemala w tym również zasługa rządzących, którzy poprzez swoją politykę wywołali część tych antagonizmów. Protesty, które odbyły się we Wrocławiu, w Gdańsku, Lublinie i Katowicach, w dużej mierze miały wymiar ogólnopolski i były skierowane przeciw władzy centralnej, a nie lokalnej. Warto dodać, że sama władza lokalna w tych miastach, oprócz Katowic, jest opozycyjna w stosunku do obecnie rządzących. Należy zatem stwierdzić, że hipoteza została zweryfikowana pozytywnie, tzn. jeśli obywatele wyrażają swój sprzeciw w formie protestów na terenie gminy miejskiej, to ich głównym adresatem jest władza centralna, a nie samorządowa.

Protesty, które odbyły się w latach 2020-2021, można podzielić na: 1) polityczno-światopoglądowe, 2) polityczne, 3) społeczno-światopoglądowe, 4) ekologiczne, 5) opiniodawczo-światopoglądowe oraz 6) ekonomiczno-gospodarcze. Dwa ostatnie typy protestów wiązały się ściśle z pandemią COVID-19, ponieważ dotyczyły skutków jej wystąpienia, tzn. zwalczania poprzez szczepienia, zmniejszenia dochodów i zagrożenia upadłością określonych branż usługowo-handlowych związanych z wprowadzonymi ograniczeniami.

Protesty można też podzielić na ogólnopolskie, które występują na terenie więcej niż jednej gminy i wykraczają poza jedno województwo, oraz lokalne, ściśle związane z problemami występującymi na terenie danego miasta, które czasem mogą zyskać też rozgłos ogólnopolski, np. sprawa śmierci mężczyzny zatrzymanego we Wrocławiu. Wydaje się, że władze lokalne nie powinny uczestniczyć zwłaszcza w zgromadzeniach publicznych, na których wyrażane są kwestie światopoglądowe. Żaden protest w formie prezentacji poglądów nigdy nie jest odzwierciedleniem opinii wszystkich mieszkańców, a prezydent miasta reprezentuje całą społeczność lokalną, a nie tylko swoich zwolenników.

Ogólnie można stwierdzić, że w badanym okresie istniał pewien dysonans. Z jednej strony, zdolność do samoorganizacji, aby przeciwstawić się władzy, jest historycznie zakorzeniona w polskim społeczeństwie i poprzez partycypację protestu buduje się społeczeństwo obywatelskie. Jednak z drugiej strony, nie przestrzegano wprowadzonych przez rząd polski ograniczeń, co oznacza, że poszanowanie prawa wciąż jest jeszcze kwestią, nad którą należy społecznie pracować.

Bibliografia

Dokumenty

- Konstytucja Republiki Czeskiej z 16 grudnia 1992 r., zmieniona ustawami konstytucyjnymi nr 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 395/2001 Sb., 448/2001 Sb. i 515/2002 Sb. oraz uzupełniona przez Ustawę konstytucyjną z 22 kwietnia 1998 r. nr 110/1998 Dz.U. o bezpieczeństwie Republiki Czeskiej oraz Ustawę nr 515/2002 Dz.U. o referendum w sprawie przystąpienia Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej, <https://legislationline.org/taxonomy/term/13429>.
- Konstytucja Republiki Estonii z 28 czerwca 1992, RT 1992, 26, 349, weszła w życie 03.07.1992, zmieniona następującymi ustawami: 25.02.2003 RT I 2003, 29, 174 weszła w życie 17.10.2005, 05.10.2003 RT I 2003, 64, 429 weszła w życie 06.01.2004, 12.04.2007 RT I 2007, 33, 210 weszła w życie 21.07.2007, <https://legislationline.org/taxonomy/term/13331>.
- Konstytucja Republiki Łotewskiej uchwalona przez Zgromadzenie Konstytucyjne 15 lutego 1922 r. i wprowadzona w życie 7 listopada 1922 r. z późn. zm., http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/Lotwa_pol_010711.pdf.
- Konstytucja Republiki Słowackiej nr 446/1992, https://legislationline.org/sites/default/files/documents/oo/Slovakia_Const_1992_am2015_en.pdf.
- Konstytucja Rumunii przyjęta w 1991 r., z późn. zm. 2003, <https://legislationline.org/taxonomy/term/17816>.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
- Krajowe Biuro Wyborcze Delegatura w Gdańsku, <https://gdansk.kbw.gov.pl/wybory-i-referenda/wybory-samorzadowe-i-referenda-lokalne/wybory-i-referenda-w-toku-kadencji/kadencja-2018-2023/wybory-przedterminowe/wybory-przedterminowe-prezydenta-miasta-gdanska-zarzadzone-na-dzien-3-marca-2019-r>.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. 2020 poz. 433).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 10 kwietnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 658).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 2316).
- The Constitution of the Republic of Bulgaria, Prom. SG 56/13 Jul 1991, amend. SG 85/26 Sep 2003, SG 18/25 Feb 2005, SG 27/31 Mar 2006, SG 78/26 Sep 2006 – Constitutional Court Judgment No.7/2006, SG 12/6 Feb 2007, <https://legislationline.org/taxonomy/term/13646>.
- The Constitution of the Republic of Lithuania (Adopted by the citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum of 25 October 1992), <https://www>.

- legislationline.org/download/id/8210/file/Lithuania_Constitution_1992_am2019_en.pdf.
- Urząd Miasta Gdańska, <https://bip.gdansk.pl/urząd-miejski/zgromadzenia-publiczne>.
- Urząd Miasta Katowice, <https://bip.katowice.eu/UrządMiasta/KatalogUsług/dokument.aspx?idr=121620&menu=580>.
- Urząd Miasta Lublin, <https://bip.lublin.eu/urząd-miasta-lublin/zgromadzenia-publiczne/wykaz-zgłoszonych-zgromadzen/>.
- Urząd Miejski we Wrocławiu, <https://bip.um.wroc.pl/artykuly/569/zgloszone-zgromadzenia>.
- Ustawa z 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. 2015 poz. 1485).
- Ustawa z 5 lipca 1990 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. 1990 Nr 51 poz. 297).
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 16 marca 2017 r. Sygn. akt Kp 1/17.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. Sygn. akt K 1/20 (Dz.U. 2021 poz. 175).

Literatura

- Balicki S., *Marsz Równości 2021 w Gdańsku. 6. edycja pod hasłem „Mamy tylko jedno życie”. Marsz bez zakłóceń, ale z obelgami*, „Dziennik Bałtycki”, 21.08.2021, <https://dziennikbaaltycki.pl/marsz-rownosci-2021-w-gdansk-6-edycja-pod-haslem-mamy-tylko-jedno-zycie-marsz-bez-zaklocen-ale-z-obelgami/ar/c1-15765672>.
- Bartłomiejski R., *Mieszkańcy osiedla w sytuacji konfliktu ekologicznego w mieście*, Warszawa 2015.
- Bejnar-Bejnarowicz M., *Jak uodpornić miasto na kryzys?, „Wolność i Solidarność: Miasto wobec wyzwań przyszłości” 2020*, nr 87.
- Błaszczuk W., *Metody zarządzania relacjami w grupie*, [w:] *Metody organizacji i zarządzania. Kształtowanie relacji organizacyjnych*, W. Błaszczuk (red.), Warszawa 2005.
- Coser L., *Spoleczne funkcje konfliktu* (fragment książki *The Functions of Social Conflict*, New York 1956).
- Drzonek M., *Reelekcje prezydentów miast w wyborach bezpośrednich w Polsce*, Kraków 2013.
- Eric P., Butora M., *The role of the Nonprofit Sector in Public Policy*, [w:] *Public Policy in Central and Eastern Europe: theories, methods, practices*, M. Potucek et al. (eds.), Bratislava 2003.
- Gdański protest „Techno blokada Gdańska” przeciwko aborcji, ponad 2,2 tys. osób wyraziło chęć do uczestnictwa, Żądamy pełnego dostępu do aborcji, dość zgniłych kompromisów*, „Dziennik Bałtycki”, 06.11.2020, <https://dziennikbaaltycki.pl/protesty-w-piatek-6112020-r-na-pomorzu-sprawdzenie-gdzie-odbędzie-sie-demonstracje-harmonogram/ar/c1-15277428>.
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Prawa człowieka w dobie pandemii*, P. Kubaszewski, K. Wiśniewska (red.), Warszawa 2021.
- Kamińska A., *Marsz antyszczepionkowców ulicami Gdańska. Na transparentach: „My się nie szczepimy”, „Stop segregacji sanitarnej”, „Dziennik*

- Bałtycki”, 23.10.2021, <https://dziennikbaltycki.pl/marsz-antyszczepionkowcow-ulicami-gdanska-na-transparentach-my-sie-nie-szczepimy-stop-segregacji-sanitarnej/ar/c1-15867695>.
- Kapusta-Gruchlik K., *Przedstawiciele branży ślubnej i weselnej protestują pod biurem poselskim PiS w Katowicach: Szanujcie pieniądze i czas par młodych*, „Dziennik Zachodni”, 05.02.2021, <https://dziennikzachodni.pl/przedstawiciele-branzы-slubnej-i-weselnej-protestuja-pod-biurem-poselskim-pis-w-katowicach-szanujcie-pieniadze-i-czas-par/ar/c3-15428443>.
- Katowice: protest mieszkańców przeciw wycince 100-letnich kasztanowców. Drzewa przy Raciborskiej mają być wycięte. Dlaczego?*, „Dziennik Zachodni”, 22.02.2020, <https://dziennikzachodni.pl/katowice-protest-mieszkanow-przeciw-wycince-100letnich-kasztanowcow-drzewa-przy-raciborskiej-maja-byc-wyciete-dlaczego/ar/c1-14807914>.
- Khilnani S., *The development of civil society*, [w:] *Civil Society. History and Possibilities*, S. Kairaj, S. Khilnani (eds.), New York 2001.
- Krasiewicz J., *Koronawirus nie powstrzymał protestów: jak wyglądał strajk kobiet w dobie pandemii? Ustawa antyaborcyjna znowu zamrożona*, „Gazeta Wrocławska”, 15.04.2020, <https://gazetawroclawska.pl/koronawirus-nie-powstrzymal-protestow-jak-wygladal-strajk-kobiet-w-dobie-pandemii-ustawa-antaborcyjna-znowu-zamrozona/ar/c6-14918004>.
- Kruk M., *Protest branży gastronomicznej we Wrocławiu. Dziś to oni szli przez centrum*, „Gazeta Wrocławska”, 03.11.2020, <https://gazetawroclawska.pl/protest-branzы-gastronomicznej-we-wroclawiu-dzis-to-oni-szli-przez-centrum-zdjecia/ar/c1-15271582>.
- Lubelscy przedsiębiorcy na proteście w Warszawie. „Tylko w ten sposób rządzący dowiedzą się, że tarcze które miały nas obronić nie działają”*, „Dziennik Wschodni”, 17.05.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/kraj-swiat/lubelscy-przedsiobircy-na-protescie-w-warszawie-tylko-w-ten-sposob-rzadzacy-dowiedza-sie-ze-tarcze-ktore-mialy-nas-obronic-nie-dzialaja,n,1000266588.html>.
- Majbroda K., *Wrocławski Marsz Równości jako przykład karnawalizacji protestu w przestrzeni miejskiej. Perspektywa antropologiczna*, „Journal of Urban Ethnology” 2018, nr 16.
- Mazuś A., *Protest kobiet w Lublinie. Policjanci otoczyli kordonem wejście do kurii biskupiej*, „Dziennik Wschodni”, 25.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/marsz-zalobny-dla-praw-kobiet-w-lublinie,n,1000277002.html>.
- Miessen M., *Koszmar partycypacji*, Warszawa 2013.
- Milczący protest na schodach Ratusza. „Moja macica, nie wasz inkubator”*, „Dziennik Wschodni”, 22.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/milczacy-protest-na-schodach-ratusza,n,1000276874.html>.
- Mrowicki R., *Demonstracja ws. matactw w LWSM „Morena”. Mieszkańcy chcą, by sąd zawiesił zarząd oraz radę nadzorczą spółdzielni*, „Dziennik Bałtycki”, 22.02.2021, <https://dziennikbaltycki.pl/demonstracja-ws-ma>

- tactw-w-lwsm-morena-22012021r-mieszkanicy-chca-by-sad-zawiesil-zarząd-oraz-rade-nadzorcza-spoldzielni/ar/c1-15404868.
- Niemy protest w obronie LGBT plus. Młodzi ludzie przyszedli z tęczowymi flagami, „Dziennik Wschodni”, 08.08.2020. <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/niemy-protest-w-obronie-lgbt-plus-mlodzi-ludzie-przyszedli-z-teczowymi-flagami,n,1000272309.html>.
- Polska w liczbach. Największe miasta w Polsce pod względem liczby ludności, https://www.polskawliczbach.pl/najwieksze_miasta_w_polsce_pod_wzgleciem_liczby_ludnosci.
- Protest samochodowy kobiet w Katowicach. „Nie robimy protestu ulicznego, bo jesteśmy odpowiedzialne”, „Dziennik Zachodni”, 19.10.2020, <https://dziennikzachodni.pl/protest-samochodowy-kobiet-w-katowicach-nie-robimy-protestu-ulicznego-bo-jestesmy-odpowiedzialne/ar/c1-15243216>.
- Romanek B., 11 sierpnia 2021. Protest w Katowicach w obronie mediów. „Wolne media. Wolni ludzie. Wolna Polska!”, „Dziennik Zachodni”, 11.08.2021, <https://dziennikzachodni.pl/protest-w-katowicach-w-obronie-mediow-wolne-media-wolni-ludzie-wolna-polska-kilkaset-osob-na-rynku/ar/c1-15750040>.
- Sagan I., *Polityka miejskiego współzarządzania. Walory koncepcji i ograniczenia praktyki*, [w:] Człowiek – miasto – region – związki i interakcje, G. Gorzelak, M. S. Szczepański, W. Ślęzak-Tazbir (red.), Warszawa 2009.
- Sidor M., *Participatory budget in Warsaw – between assumptions and reality* (złożony do druku w 2022 r.).
- Śłodkowska I., *Spółczesność obywatelskie na tle historycznego przełomu Polska 1980-1989*, Warszawa 2006.
- Smaga D., *Blokady ulic w Lublinie zakończone, protestujący przeszli pod UMCS. Kolejna manifestacja w środę*, „Dziennik Wschodni”, 26.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/protest-kobiet-blokady-ulic-w-lublinie,n,1000277073.html>.
- Smaga D., *Lublin: Protest obrońców drzew. Mówią „nie” wycince na Al. Raclawickich, ul. Lipowej i ul. Poniatowskiego [zdjęcia]*, „Dziennik Wschodni”, 21.04.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/lublin-protest-obroncow-drzew-mowia-nie-wycince-na-al-raclawickich-ul-lipowej-i-ul-poniatowskiego,n,1000265012.html>.
- Strajk kobiet zmienia formułę. Zachęca do włączenia się do akcji #ChryzantemyZłociste!, „Dziennik Wschodni”, 31.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/strajk-kobiet-zmienia-formule-zacheca-do-wlaczzenia-sie-do-akcji-chryzantemyzlociste,n,1000277420.html>.
- Swianiewicz P., Krukowska J., Nowicka P., *Zaniedbane dzielnice w polityce wielkich miast*, Warszawa 2011.
- Szagdaj N., „Chrońcie, nie bijcie”. Protest pod komendą policji we Wrocławiu po śmierci Dmytra, „Gazeta Wrocławska”, 12.09.2021, <https://gazetawroclawska.pl/chroncie-nie-bijcie-protest-pod-komenda-policji-we-wroclawiu-po-smierci-dmytra-film-zdjecia/ar/c1-15799406?fbclid=IwAR3dSVxQPE-NeeKoLnMCbDc4qO58h2utvBcSTY1cP-E-kqYYUGQ9xqewsIJ8>.

- Tendera M., *Protest społeczny – struktura zgromadzenia*, „Przegląd Kulturoznawczy” 2014, nr 1(19), DOI: 10.4467/20843860PK.13.007.2856.
- „To będzie odebranie praw kobietom”. *Protest w Lublinie wobec prawa do aborcji*, „Dziennik Wschodni”, 21.10.2020, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/to-bedzie-odebranie-praw-kobietom-protest-w-lublinie-wobec-czwartkowego-orzeczenia-tk,n,1000276767.html>.
- W poszukiwaniu optymalnego modelu partycypacji*. Wywiad z Wiesławem Bielawskim – rozmawiali Rafał Gajewski i Tomasz Sokół, „Metropolian” 2016, nr 3(3).
- Wnuk-Lipiński E., *Socjologia życia publicznego*, Warszawa 2005.
- Wójcik J., *Protest przeciwko lobby LGBT w centrum Wrocławia [ZDJĘCIA]*, „Gazeta Wrocławska”, 08.01.2021, <https://gazetawroclawska.pl/protest-przeciwko-lobby-lgbt-w-centrum-wroclawia-zdjecia/ar/c1-15381436>.